

ХУЛОСАИ

комиссияи экспертии шурои диссертатсионии 6D.KOA-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон оид ба диссертатсияи Чумъаев Меҳроб Одинаевич дар мавзуи «Хусусиятҳои лексикӣ ва семантикӣ ва калимасозии иқтибосоти арабӣ дар асарҳои насрии Абдурахмони Қомӣ» (дар заминаи «Нафаҳот-ул-унс» ва «Баҳористон»), ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01. – Забони тоҷикӣ пешниҳод гардидааст.

Диссертатсияи Чумъаев Меҳроб Одинаевич ба таҳқиқи хусусиятҳои лексикӣ ва семантикӣ ва калимасозии иқтибосоти арабӣ дар асарҳои насрии Мавлоно Абдурахмони Қомӣ бахшида шуда, дар заминаи ду асари насрии адиб – «Нафаҳот-ул-унс» ва «Баҳористон» анҷом ёфтааст. Доир ба калимаҳои иқтибосоти арабӣ дар забоншиносии тоҷик таҳқиқотҳо анҷом ёфта бошанд ҳам, дар бораи хусусиятҳои луғвӣ маъноӣ ва имконоти калимасозии чунин вомвожаҳо дар осори насрии Мавлоно Абдурахмони Қомӣ, ба хусус «Нафаҳот-ул-унс» ва «Баҳористон» то ба ҳол таҳқиқоти мукаммали диссертатсионӣ анҷом дода нашудааст. Аз ин рӯ мавриди таҳқиқу баррасии густурдаи илмӣ қарор додани чунин мавзӯ муҳиму саривақтӣ арзёбӣ мешавад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ дар он ифода меёбад, бидуни омӯзишу баррасии амиқи таркиби луғавӣ, семантикаи воҳидҳои забонӣ ва имконоти калимасозии осори бузургони адабиёти гузашта тамоюли минбаъдаи инкишофи забонро муайян кардан ғайриимкон аст. Аз ин боис, бо боварӣ метавон гуфт, ки таҳқиқу баррасии хусусиятҳои луғавӣ ва семантикӣ ва калимасозии иқтибосоти арабӣ дар асарҳои насрии Абдурахмони Қомӣ, на танҳо барои ошкор кардани бисёр паҳлуҳои забон ва услуби нависанда, балки барои муайян намудани бисёр хусусиятҳои як давраи ташаккули таърихии забони тоҷикӣ

мусоидат менамояд. Илова бар ин зимни чунин таҳқиқ як андоза дараҷаи азхудшавии иқтибосоти арабиرو дар замони зиндагии нависанда муайян кардан имконпазир аст.

Навгонии илмии таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки хусусиятҳои лексикиву семантикӣ ва калимасозии иқтибосоти арабӣ дар асарҳои насрии Абдурахмони Ҷомӣ – «Нафаҳот-ул-унс» ва «Баҳористон» бори аввал мавриди таҳқиқи диссертатсионӣ қарор дода шуда, дар ин радиф ба заминаҳои таъсири мутақобилаи забонҳои арабию тоҷикӣ дар замони пеш аз пайдоиши ислом ва мавқеи иқтибосоти арабӣ дар забони тоҷикӣ дар давраҳои мухталифи пас аз зуҳури ислом тавачҷуқ зоҳир гардида, қабатҳои луғвӣи иқтибосоти арабии муайян карда шудаанд. Ба иқтибосоти арабии ифодакунандаи мафҳумҳои диниву ирфонӣ диққати махсус дода шуда, нақши чунин вомвожаҳо дар ташаккули категорияҳои семантикии синонимҳо ва антонимҳо аз диди нави илмӣ баррасӣ гардидааст. Инчунин калимасозии иқтибосоти арабӣ бо пасванду пешвандҳои тоҷикӣ ва имконоти калимасозии мураккаб бо иқтибосоти арабӣ мавриди пажӯҳиш қарор дода шудааст, ки барои муайян намудани дараҷаи ҳазмшавии иқтибосоти арабӣ, ҳамчунин барои дар оянда анҷом додани таҳқиқоти густурдаи илмӣ доир ба калимасозии иқтибосоти арабӣ бо унсурҳои калимасозии забони тоҷикӣ заминаи мусоид фароҳам меорад.

Диссертатсия ба талаботи банди 31-33-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад. Диссертатсия аз тарафи муаллиф мустақилона навишта шуда, дорои мазмун ва мантиқи ягонаи дохилӣ мебошад. Натиҷа ва нуктаҳои илмии барои Ҷимоя пешниҳодшуда саҳми шахсии муаллифи диссертатсияро нишон медиҳанд.

Мавзӯ ва мазмуни таҳқиқи диссертатсионӣ бо шиносномаи ихтисоси 10.02.01. – Заабони тоҷикӣ мувофиқ мебошад.

Натиҷаҳои асосӣ, хулосаҳои таҳқиқ ва тавсияҳои муаллиф дар 2 монография ва 25 мақола, ки аз онҳо 22 мақола дар маҷаллаҳои илмӣ тақризшавандаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъби расидаанд, инъикос ёфта, бо мазмун ва мавзӯи диссертатсия бевосита алоқаманд мебошанд. Автореферати диссертатсия ва мақолаҳои нашркардаи муҳаққиқ фароғири мазмуну муҳтавои диссертатсия мебошанд. Мақолаҳои илмӣ интишорнамудаи муаллиф ва таъдоди маводи ҷопшуда ба талаботи бандҳои 34 ва 35-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ мувофиқат менамоянд.

Дар диссертатсияи Ҷумъаев Меҳроб Одинаевич истифодаи мавод бидуни ишора ба муаллиф ё маъхаз ба назар намерасад. Ин аз рӯи шудани банди 37-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ гувоҳӣ медиҳад.

Дар хулосаи диссертатсия дастовардҳои таҳқиқ ва моҳияти масъалаҳои меҳварӣ зикр ёфта, дурнамои мавзӯи кори диссертатсионӣ муайян гардидааст. Аҳаммияти таҳқиқ, навгониҳои илмӣ диссертатсия ва арзиши амалии онро ба назар гирифта, комиссияи эксперти ба чунин хулоса омад, ки диссертатсияи доктории Ҷумъаев Меҳроб Одинаевич дар мавзӯи «Хусусиятҳои лексикӣ ва семантикӣ ва калимасозии иқтибосоти арабӣ дар асарҳои насри Абдурахмони Ҷомӣ» (дар заминаи «Нафаҳот-ул-унс» ва «Баҳористон») таҳқиқоти мукаммали анҷомёфта буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад ва онро барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01. – Забони тоҷикӣ ба ҳимоя пешниҳод кардан мумкин аст.

Комиссияи эксперти дар асоси банди 60-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ пешниҳод менамояд:

1. Диссертатсияи Ҷумъаев Меҳроб Одинаевич дар мавзӯи «Хусусиятҳои лексикӣ ва семантикӣ ва калимасозии иқтибосоти арабӣ

дар асарҳои насрии Абдурахмони Ҷомӣ» (дар заминаи «Нафаҳот-ул-унс» ва «Баҳористон») барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01. – Забони тоҷикӣ дар ҷаласаи шурои диссертатсионии 6D.KOA-021-и назди Донишгоҳи миллии Тоҷикистон тариқи овоздиҳии ошкоро ба ҳимоя қабул карда шавад.

2. Комиссияи экспертӣ муҳаққиқони зеринро, ки корҳои илмӣ-таҳқиқонона ба ихтисоси 10.02.01. – Забони тоҷикӣ мувофиқ мебошад, ба ҳайси муқарризи расмӣ пешниҳод менамояд:

- **Султон Ҳасан Баротзода** – доктори илми филология, профессор, узви

вобастаи Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, сарҳодими илмӣ шӯбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳоти Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон;

- **Нозимов Абдулҳамид Абдуалимович** – доктори илми филология, профессор, мудири кафедраи забонҳо ва фанҳои гуманитарии МДТ «Филиали Донишгоҳи миллии таҳқиқоти технологӣ «МИСиС» дар шаҳри Душанбе»;

- **Турсунов Фаёзҷон Мелибоевич** – доктори илми филология, профессори кафедраи забоншиносии муқоисавӣ ва назарияи тарҷумаи Донишқадаи давлатии забонҳои Тоҷикистон ба номи С. Улуғзода;

3. Ба сифати муассисаи пешбар **Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Бобҷон Ғафуров** пешниҳод мешавад.

4. Барои гузоштани эълони ҳимоя, матни диссертатсия ва автореферати он дар сомонаҳои Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон иҷозат дода шавад.

5. Барои чопи автореферат бо ҳукуқи дастанвис ва ирсол гардидани он ба суроғаҳои таъйиншуда иҷозат дода шавад.

Раиси комиссияи ташҳис:

доктори илми филология, профессор,
аъзои шурои диссертсионӣ

Н. Гадоев

Аъзои комиссияи ташҳис:

доктори илми филология, профессор,
аъзои шурои диссертсионӣ

Д. Ҳомидов

доктори илми филология, профессор,
аъзои шурои диссертсионӣ

Н. Раҳмонова

«04» октябри соли 2022